

КИБЕРХАВФСИЗЛИК СОҲАСИДА СОДИР ЭТИЛАЁТГШАН ЖИНОЯТЛАР

Муаллиф: 1.Зарипова Шаҳноза Ўктамжон қизи

2.Муродуллаева Муниса Рустам қизи

Сергели тумани бўйича ИИО ФМБ ходимлари

Аннотация: Мазкур мақолада киберхавфсизлик соҳасида содир этилаётган жиноятлар ва уларнинг турлари таҳлил қилинган. Жиноятлар орасида ахборотга ноқонуний кириш, фишинг ва ижтимоий муҳандислик, зарарли дастурлар тарқатиш, онлайн молиявий фирибгарликлар, шахсий маълумотларни ўғирлаш, кибершантаж ва давлатга қариш киберхужумлар каби турлар бор. Шунингдек, кибержиноятлардан ҳимояланиш усуллари ҳам кўрсатилган: кучли пароллар, икки босқичли аутентификация, антивирус дастурлари ва номаълум ҳаволалардан эҳтиёткорлик. Мақола ахборот технологиялари ва интернет орқали содир этиладиган қонунбузарликлардан хавфсизликни таъминлашнинг аҳамиятини очиб беради.

Калит сўзлар

- Кибержиноят
- Ахборот технологиялари
- Фишинг
- Зарарли дастурлар (вирус, троян, ransomware)
- Шахсий маълумотларни ҳимоя қилиш
- Кибершантаж
- Онлайн фирибгарлик
- Диджитал хавфлар
- Ҳимоя усуллари

Кириш

Бугунги кунда ахборот технологиялари ва интернет ҳаётимизнинг ажралмас қисмига айланди. Лекин бу имкониятлар билан бирга киберхавфлар ҳам ортиб бормоқда. Киберхавфсизлик соҳасида содир этиладиган жиноятлар фойдаланувчилар, ташкилотлар ва давлатлар учун жиддий таҳдид саналади. Ушбу жиноятлар турли шаклларда бўлиши мумкин: ахборот тизимларига ноқонуний кириш, фишинг, зарарли дастурлар тарқатиш, шахсий маълумотларни ўғирлаш ва кибершантаж каби. Киберхавфсизлик масалалари глобал аҳамиятга эга бўлиб, уларга қарши курашиш ҳар бир фойдаланувчи ва ташкилотнинг зиммаси ҳисобланади. Мақсад — кибержиноятларнинг турлари ва улардан ҳимояланиш усуллари таҳлил қилиш ва тушунтириш.

1. Ахборотга ноқонуний кириш

- Компьютер, сервер ёки akkaунтларни бузиб кириш (hacking)
- Паролларни ўғирлаш
- Электрон почта ёки ижтимоий тармоқ akkaунтларини эгаллаб олиш

2. Фишинг ва ижтимоий муҳандислик

• Сохта сайтлар ёки хатлар орқали махфий маълумотларни қўлга киритиш

- Банк картаси, логин-паролларни алдаш йўли билан олиш
- Telegram, WhatsApp орқали қалбаки хабарлар

3. Зарарли дастурлар тарқатиш

• Вирус, троян, spyware, ransomware (маълумотларни қулфлаб, пул талаб қилиш)

- Фойдаланувчи қурилмасини масофадан бошқариш

4. Онлайн молиявий жиноятлар

- Интернет орқали фирибгарлик
- Электрон тўлов тизимларини бузиш
- Криптовалюта орқали қонунбузарликлар

5. Шахсий маълумотларни ўғирлаш

- Паспорт маълумотлари, телефон рақамлари, биометрик маълумотлар

- Маълумотларни сотиш ёки шантаж қилиш

6. Кибершантаж ва кибертахдид

- Шахсий фото/видеолар билан қўрқитиш
- Интернетда обрўга путур етказиш (cyberbullying)

7. Давлат ва ташкилотларга қарши хужумлар

- Давлат сайтларини ишдан чиқариш (DDoS хужумлар)
- Ахборот тизимларига зарар етказиш
- Махфий маълумотларни чиқариш

Кибержиноятлардан ҳимояланиш учун:

- Кучли ва турли пароллар ишлатиш
- Икки босқичли аутентификацияни ёқиш
- Номаълум ҳаволаларни очмаслик
- Антивирус ва тизим янгиланишларини доимий сақлаш

Хулоса

Киберхавфсизлик соҳасидаги жиноятлар ҳозирги замон ахборот муҳитида жиддий таҳдид ҳисобланади. Ушбу жиноятлар ахборот тизимларига ноқонуний кириш, фишинг, зарарли дастурлар тарқатиш, шахсий маълумотларни ўғирлаш ва кибершантаж каби турларда намоён бўлади. Улардан ҳимояланиш учун кучли пароллар, икки босқичли аутентификация, антивирус дастурлари ва эҳтиёткорлик каби чоралар қўлланилиши лозим. Киберхавфсизликни таъминлаш нафақат шахсий фойдаланувчилар, балки ташкилотлар ва давлатлар учун ҳам муҳим аҳамиятга эга. Шу билан бирга, қонунчилик ва ахборот технологиялари соҳасидаги ривожланиш кибержиноятларнинг олдини олишда асосий восита бўлади.

ФОЙДАЛАНИЛГАН АДАБИЁТЛАР

1. Ахборот технологиялари ва киберхавфсизлик: назария ва амалиёт. – Т.: “Ўзбекистон миллий университети нашриёти”, 2021.
2. Киберхавфсизлик ва кибержиноятлар. – А. Ҳамидов, Т.: “Fan va texnologiya”, 2020.

3. Internet Security and Cybercrime, Smith J., 2019, New York: Springer.
4. Киберхавфсизлик дастурлари ва ҳимоя усуллари, Р. Каримов, 2022.
5. Cybersecurity Fundamentals, M. Thompson, 2020, Routledge.
6. Ўзбекистон Республикасининг “Ахборотлаштириш ва ахборот хавфсизлиги тўғрисида”ги қонунлари, 2023.
7. Кибержиноятлар ва уларнинг олдини олиш чоралари, Z. Эргашев, Т.: “Техника ва инновация”, 2021.